

2 Kolin

Pol-qa pepa qambo-menas, Klisten bawan ezoqam-te, ndigu Kolin taon-te giyagam

Megeat Manqat-qase

Nqanek pepa, Pol nqawa, Kolin taon Klisten bawan ezoqam-té genø-peawám.

Ta pepa-te ndøgo, Pol bugukhokhof gezø-khofotav, ndego gèzøponqóm. Yaq taqa zita-te, ndego Taitus ndøkhofotáv, ti-te. Ndego tiqa yage matev, tèabete-qeiví, yaq teqavan, Pol tiqa yaq-te emanqat bembøē-votot. Yaq Taitus geqavan, ndego emanqat, āv gembøe-votót nqægo: Kolin Klisten ezoqam, Pol-qa manqat møndø-ndapém, neka tiqa manqa-zapazapa-te vøndō-qambuz. Geté ezoqa nøme, Pol-qa manqat, gèsanqawém, neka ndigu poeveáv, Pol tigi Klisten megeat ezoqam tezøgoat. Ndigu āv gini-manqatám nqægo: Pol ndego unimanqatin Keliso-ge u-aném mbá. Yaq ndakin nqanek pepa mokho-te, Pol møndæzømás, av nqægo, ndego unimanqatin Keliso-gé u-aném. Neka manqat nøme gepeawam, nqánek: Moni ndigu, Klisten gigiap-av ezoqam nonqo gipisam, ta pisam matev ndøgo, ùni betekhóuím. Yaq kopømbaqapé, ti-te ndigu tikhofosam.

¹ No Pól, nqanek pepa nqæpeaomit. No Keliso Yesu-gé u-aném. Ndøgo Mbumbukiam-qá poév. Nqanek pepa nigi Klisten nøfu Timotí namba niti-peaomít.

Zo-té qeitø-peaomít, zo Mbumbukiam-gi Klisten bawan ezoqam, nandav Kolin taon-te ndozoyage, neka zo Mbumbukiam-gi ezoqa ate ndøzøte:go, Akaya plovins-te nandozo-yageap. ² Mbumbukiam, nigi Tat, neka Yesu Keliso, nigi Evezøza, tiqa kuku matev neka sambi matev, ndøgoát, zo-te.

Pol-qa ike manqat Mbumbukiam-te, teqa tøke-qa yaq-te

³ Ni Mbumbukiam-qa iz, zí-eqatát, ndego nigi Evezøza Yesu Keliso-ge Eve, ndego tanakh møqæ Tat, te mokho-te ni kha oskia ndinimbi-føgakhāt. ⁴ Gekha viniv ndøgo, tønifakhanumat, ndego ndøni-tøkeát, ni kha vønimbí-føgakhāt. Yaq ta kha føgakh matev mokho-te ndøgo, Mbumbukiam ni ndini-etoam, ni kopømbaqapé, ezoqa nøme zizø-tøkeát, viniv matev tøzø-fakhanumat, yaq até ndigú-a, kha vøzø-føgakhāt. ⁵ Keliso matev føgøføgakh kandambá ge-upøgim. Yaq ndakin até ní-a, matev føgøføgakh kandambá nqazi-upøgim, av ndego ge-upøgim. Geté te mokho-te, ni tøke kandambá nqazi-ndape, ni kha ndinimbí-føgākhāt. ⁶ Ni matev føgøføgakh nqei-upøgim, ndøgo zoqá tøke nonqó neka khandi ndape nonqó. Geté Mbumbukiam ndinitøke, neka niqa kha ndæføgakhāt, yaq ndøgo até zó-a, ndøzøtøké, neka zo kha vøzømbé-føgākh. Yaq zo kopømbaqapé, bazaføgakh-us zówaniapát, matev føgøføgakh tøzø-fakhanumat, av ni nqanimbi-fakhanam. ⁷ Yaq nakémbá, ni zoqa yaq-te, Mbumbukiam-te mbá qeitøtaná. Zapa

ndógo, ni mòtinòtén, zo matev fògòfògakh ndozo-upògim, av ni nqati-upògim, zo até Mbumbukiam-qá tóké-a, ndòzò-ndāpē, av ni nqati-ndape, neka zoqa kha vòzòfògakh.

⁸ Nòfuap. Ni zo zòtezat-qa nizògó, av nqægo: Ni Esia plovins-te ndògo, matev fògòfògakh kandambá qani-fakhanumam. Khàpumu-khouwév. Ni amba niti-eqaném. Yaq ni qeimatavupam, ndèipakhaén. ⁹ Unimanqatín. Matev bugug āv qambøe-kewagám nqægo: Ni avønín nìpakhaén. Geté ndògo tònimbi-fakhán ndògo: Ni ambá av nqægo, nikeza kha-tè qeitòtanā, geté Mbumbukiam-te mbá qabatio-taná, ndego ezoqa løvòte-te ndekhandi:zat. ¹⁰ Ndegò ni mòndøni-tóké neka vòkhandi:n, løvòte avønín-te qeigoam. Até megemege-té-a, Mbumbukiam gini-tòkeát, ni vòkhandi:ntát. Ni te-te mbá qeitòtaná. Ndegò ni nqawa ndøkhandi:ntát. ¹¹ Até zó-a, zo niqa yaq-te ndòzòte-guligulim, zo zòni-tòkeé. Yaq zo ezoqa nòme kopoav, niqa yaq-te tòzòte-guligulimat, yaq ezoqa kopoáv, Mbumbukiam ike manqat mbómanqatát, ni zapaya, ta matev ate ndægo-qa yaq-te, Mbumbukiam ni gini-tòkeam.

Pol gekha zapā, Kolin taon-te okhoeav qagoam

¹² Ni nqáneq qati-khambuváp: Ni mòtinòtén, matev nqanek manqei-qape-te nqeimatanam, neka zo mokho-te vøi-matønumam, ndògo ndaføyambá neka mbomambá, ate av-té, av Mbumbukiam ndømbøe-poev. Ni matev ambá av nqægo, manqei-qape-qā matavap loloakh-tē

qeitø-matanām. Geté ni Mbumbukiam-qá kuku matev-té qeitø-matanám. ¹³⁻¹⁴ Manqat ndøgo, ni nqeiþeawam, ndaføyamba-qapé. Zo kopømbaqapé, mokho tozombo-ndapem. Ta mokho-te ndøugu, mokho manqat nøme mbain. Zo niqa manqat nøme-qa mokho, mðzondapém. Yaq no tototaná ndøgo: Vaev-te, zo mokho ate ndægo uni zombøé-ndapém. Yaq nigí Evezøza Yesu-qa Khøuwa Kandambaqape-te, até zó-a, kopømbaqapé, niqa yaq-te zóté-khambuvømé, ate av-té, ni zoqa yaq-te nqati-khambuvap.

¹⁵⁻¹⁶ No qæmatavupam, zo khanakhanákh ato-zogó, noqa yaq-te. Yaq no āv qatepøotám nqægo: No Masedonia plovins-te tænav, no bugukhokhof, ambá zo-té qatøndo-navín. Yaq nango tètøndo-qavanin, zo nqawa vøezømetin. Yaq av nqægo, no zo namba tizi:gonin, ambá genø-menasín, neka zo khanakhanakh nøme vozø-ndapemín. Yaq no amba Zudia manqei-te tæmatin, zo ambá zonø-tøkemín.

¹⁷ Ge zó, ndozo-matavap? No matavap sæ-enendtatun? Neka no qæpøoaín, no manqei-qape-qá matev-té qatø-pøogeapatun? Neka no khokhó sæmanqatatun, av nqægo, no matev nøgø, gete matev nøgoāk? Av taoká. ¹⁸ Mbumbukiam, ndego unimanqatín. Ndego møndæ-otév, ni ambá av nqægo, manqat khokhø seizø-manqatatün, geté matev vini nimatønumatün. ¹⁹ Até Yesu Kelisó-a, ndego Mbumbukiam-ge Yo, teqa yaq-te Sailes neka Timoti neka no qati-zømesimam, ndego ambá av nqægo, manqat khokhø sege-manqatām, yaq

matavap gè-enendtām. Av taoká. Geté matev ndøgo, ndego ge-einin, tego, ndego ùnime:gonín. ²⁰ Gekha manqa mbusa kopoav-qapē ndøgo, Mbumbukiam ge-aumat, Yesu møndø-unimanqatintát. Matev møndø-matønumám. Yaq nakémbá, ni te mokho-te, āv qazi-manqaté nqægo, “Amén. Nqanek manqat unimanqatín,” neka Mbumbukiam-qa iz bembøē-egawat. ²¹ Zo neka ni, bazaføgakh Mbumbukiam ni-etøomít, niqa unimanqatin-te Keliso-te bazaføgakh-us tizi-waniapat, neka ndego Nqova Mbomambaqape ande oil me vønimbō-qouz. ²² Neka ndego ni-te mbusa ndømøpá, av nqægo, ni tegí. Nqova Mbomambaqape, ndego gini-etoam, ni mokho-te teyagat, ndego andé khakhatáp, av nqægo, Mbumbukiam ni vaev-te, nøme mba nimbó-etoám.

²³ No Kolin taon-te okhoeav qagoam, av bugukhokhof qatepøoa, zapa ndøgo. No poeveáy, zo viniv nøme tæzø-etoam, neka zoqa matev-qa yaq-te vøzø-ponqōm. No nqanek manqat Mbumbukiam-qá bøi-té qato-manqaté. Ndego møndæ-otév, noqa manqat unimanqatín. ²⁴ Ni ambá av nqægo, zo kawaenat-qa nizøgō, zoqa unimanqatin-qa yaq-te. Geté ni zó namba zi:sasaeát. Zo khanakhanakh etoam nonqó. Ni møtinøtén, zo bazaføgakh-us zowaniáp, zoqa unimanqatin-te.

2

¹ Yaq nakémbá, no matavap āv qategó nqægo:

No notøndó-navák, zo-te. Soqaín ndøgo, ni mbøni nqawa tøniva. ² No mbøni vaev tæzø-etoam, yaq no ezoqa nøme mbáin, khanakhanakh tinø-etømem. Zapa ndógo, no khanakhanakh zo mba zønø-etoám. ³ Yaq nakémbá. Manqat ndøgo, no bugukhokhof qazøndo-peawam, ta zapaya nqáneq qazønde-peawám: Zoqa matev ambá bugukhokhof zokhakheinømemín. Soqaín ndøgo, no tətøndonav, yaq mbøni nóvā. Geté no khanakhanakh ndape-qa nogó, zo namba. No nqæmatavap, no khanakhanakh tønøgoat, yaq até zó-a, zo ate ndøzøte:go, khanakhanakh søzøtumú-goát, no namba.

⁴ No zo pepa bugukhokhof fofogeap-us neka mbøni nqosøgeap-us neka eiv-us nopeaumát. Ta manqat mokho-te ndøgo, no zo ambá av nqægo, mbøni vaev etoam-qa nøzøgoám. Geté no zo zøtezat-qa nøzøgoám, no kuku kandambá zo-te.

Ndego ezoqam, manqa-zapa gego, teqa manqa-zapa, sà bezømbø-navøém

⁵ Ndego ezoqam, ndego mbøni vaev matev gengaz, ndego ambá av nqægo, mbøni vaev matev no nø-etoám. Geté ndego zo ezoqa ewaqape zø-etoám. Unimanqatín, ezoqa ewaqape-té mbá. Soqaín ndøgo, no manqat tækhouwevtet. ⁶ Yaq-fia ndøgo, zo ezoqa bawan-qape qazømbotaem, ndøgo ság. Matev nøme, bègš. ⁷ Geté zo teqa manqa-zapa, ndakin sà bezømbø-navøém. Neka gèmbø-tøkeém. Soqaín ndøgo, mbøni uni tømboeva, yaq ndego gemø-sanqawām. ⁸ Yaq nakémbá, no nqazø-pouwe: Av qane-ometém: Zo kuku te-te.

⁹ No ta pepa ndøgo, nqáneq qate-peawám: No nøtenat-qa nõgoám, av nqægo, zo bazaføgakh-us tøpøzøté-waniap-a, neka noqa manqat ate ndægo, o-mba tøpøzøté-ndape-a. ¹⁰ Gekha ezoqám ndego, zo teqa manqa-zapazapa, sa tøzømbonavøemat, yaq até nõ-a, segenømbó-navøemát. Manqa-zapa tøgoat, ndego ezoqam gego, no amba sa tønømbonavøemin, ság, no zo zapaya, Keliso-qa bøi-te, møndønømbonavøém. ¹¹ No ndøgo, tøté-matanám. Soqáin ndøgo, Saitan ni tinimbi-khavozam. Zapa ndøgo, ni teqa pøgeap, mizi:nøtén.

Pol Taitus-qa amba ge:vao

¹² No Tloas taon-te qæmø-fakhan, ezoqa Manqat Mbomambaqape, Keliso-qa yaq-te zømesim-qa, no Evezøza mboqog nõmbe-mboqozó. ¹³ Geté no nõfofogeapám. Zapa ndøgo, noge nõfu Taitus, no amba nõmbøe-vawám. Geté kha qeiviáv. Yaq no ndigu ezoqam, ouo manqat mba nõzø-eín, Masedonia plovin-s-te sasa nõnav.

Keliso-gi u-anim, Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té ginø-sasaeát

¹⁴ No ike kandambá, Mbumbukiam-te. Zapa ndøgo, teqa khagua gò-eqawát. Keliso mokho-té qane-eqá. Ndego khanakhanakh-us nde-okho, ezoqa ewaqape teqa khagua eqawat-qa yaq-te nde:zømesim, ndego ni oskia nifikí. Yaq ni mokho-te, nøtenat Keliso-qa yaq-te, manqei-manqei ate ndægot, andé gigiap sisip mbomambaqape me me:panqavøemét. ¹⁵ Zapa ndøgo, ni

Mbumbukiam-te, andé Keliso-qá gigiap sisip mbomambaqape me nitigú. Nqanek sisip sègepanqavøemét, ti-te ndigu, ndikhandi:zat-a, ndigu ndisøqøetét. ¹⁶ Ti-te ndigu, unimanqatinteav ndigu, ta sisip ndøgo, andé peakha vøvánq. Løvøte-té qanø-ituzá. Geté ti-te ndigu, khandi ndindapet, ta sisip ndøgo, mbomambaqapé. Khandi zø-etoám.

Yaq gê, gekha ezoqám, kopømba ndego, nqanek sasae tego? Khápumu-føgákh. ¹⁷ Ni āv tiuká, av ezoqa nøme ndi:gu, ndigu Mbumbukiam-qa Manqat nømendim mokho-te, moni qaqasam-qa mba ndigu. Av taoká. Ni nqanek sasae, Mbumbukiam ni-etoám. Neka ni ezoqa khavozumáv. Ni Keliso-gí sasae ezoqám. Ni ezoqa nqati-zømesim, Mbumbukiam-qa bøi-té qeito-manqaté.

3

Kolin ezoqam, ndigu andé Pol-qá pepá

¹ Ge zô, ndozo-matavap? Ni nqanek manqat mokho-te, nikeza kha nqawa eqawat-qa nígu? O gê, ni ezoqa nøme-qa pepa binígu, ndigu amba niqa sasae-qa yaq-te ti:peaomemin, zo vøti-zømasin? O ni zoqa pepa binígu, zo amba niqa sasae-qa yaq-te tøvøte-peaomemin, ezoqa nøme vøti-zømasin? ² Av taoká. Pepa ndøgo, niqa sasae-qa yaq-te, zo zøkezán. Ta pepa ndøgo, niqá mbøni mokho-té qanu-peawáp. Ezoqa ewaqape kopømbá, segéqeivát neka segégeve:mát. ³ Nqanek pepa Keliso ndøpeawám. Ndøgo bavokho-qapé. Niqa sasae mokho-té

qando-fakhán. Ndøgo ambá av nqægo, pēn qane-peawāp. Geté Mbumbukiam-gé Nqova Mbomambaqapé qane-peawáp. Neka ndøgo ambá av nqægo, nandi-tē qano-peawāp, av Mozes-qa guguna manqat ndæpeawap. Geté ezoqam-qa mbøni-té qanu:-peawáp.

⁴ Ni nqanek manqat nqeimanqate, zapa ndøgo. Ni Mbumbukiam-te mbá qeitotaná, ndego ni Keliso mokho-te nqanek sasae gini-etoam. ⁵ Ni matavapøteáv, av nqægo, ni kopømbaqapē, nqanek sasae teigoat. Geté ni møtinøtén, bazaføgakh Mbumbukiam ni-etoám, nqanek sasae-te. ⁶ Bazaføgakh ndégo tini-etoám, ezoqa teqa poev matev ndakinak-qa yaq-te nqati-zømesim. Nqanek poev matev ndakinak, Mbumbukiam ezoqa namba ge:-unimanqatin, viní. Av taoká, av Mozes-qa guguna manqat ndægo, mbuk-te ndøpeawap. Geté ndøgo, Nqova Mbomambaqape-té qando-okhó. Mozes-qa guguna manqat, ni løvøte ni-etoám. Geté Nqova, ndego khandi ni-etoám.

Nqova Mbomambaqape-qa tatas neka waev, ùnime:-løvú, Mozes-qa guguna manqat-qa tatas neka waev

⁷ Mozes-qa guguna manqat, ndøgo nandi-te qo:peaupam, neka løvøte ndøni-etoam, waev-us neka tatas-us ndofakhán. Ta khøuwa-te ndøgo, Mozes nqanek manqat gendap, yaq Izlael ezoqam teqa bugug-te, amba me:kewagám. Zapa ndøgo, taqa waev-qape, khàpumu-khouwév. Geté vaev-te, ta waev ndøgo, sège-khapelavøqase-tát. ⁸ Nqanek Mozes-qa guguna

manqat, waev-us neka tatas-us qafakhan, yaq gê, Nqova Mbomambaqape-qa sasae-qa yaq-te, áv khané:go? Teqa sasae-qa waev neka tatas ùnime:løvú, Mozes-qa guguna manqat-qa waev neka tatas. ⁹ Unimanqatín. Mozes-qa guguna manqat, ndøgo ezoqa manqa-zapazapa-us ndivewe neka løvøte-te ndø-abam, taqa tatas kandambá. Geté matev ndøgo, ta mokho-te ni Mbumbukiam-qa bøi-te tizi:-ndaføyamba-en, ndøgo tatas neka waev nøme mba mo:gó. Kandambá tantáv. ¹⁰ Mozes-qa guguna manqat-qa tatas neka waev, matev ndakinak-qa tatas neka waev namba toqote-khamas, yaq ndøgo Mozes-qa guguna manqat, tatas andé mbain. Møndømømbø-navøém. ¹¹ Ta matev ndøgo, ndakin sa nqanavøemtet, taqa tatas neka waev kandambá qagoam. Geté matev ndakinak ndøgo, miavmiav ndøgo, ùnime:løvú, ta matev ndøgo, av bugukhokhof qægoam.

¹² Unimanqatín. Ni teitotaná ndøgo: Nqanek matev ndakinak, miavmiav ndøgoát. Yaq nakémbá, ni nqanek sasae, kha føgakh-mbá qatigú. Mivi mbain. ¹³ Ni áv tiuká, av Mozes nde:go, ndego ekeza bugug-te ndabua go:khafuzin, yaq Izlael ezoqam kopømba mbain qagoam, teqa bugug-qa waev gigeivim, ndøgo vaev-te qamø-navøem.

¹⁴ Izlael ezoqam, tiqa wema gètókám. Até ndakín-a, zua zøtokeáp. Mbumbukiam-qa poev gigeveømemin, ndego ibugukhokhof ti namba ge:-unimanqatin, ndigu mokho ndapemáv. Ta manqat ndøgo, andé ndabua me zømbe-khafuzú. Até ndakín-a. Nqanek ande ndabua me

ndøzømbekhafuzu, Keliso mba zømbé-oqoá. ¹⁵ Até ndakin khøuwa-té-a, ndigu Mozes-qa manqat gigeve:matun, tiqa wema-te, andé ndabua me zømbekhafuzú. ¹⁶ Geté gekha ezoqām ndego, Evezøza-te teqambun, ta ndabua ndøgo, ndømbo-oqoé. ¹⁷ Nqanek manqat Evezøza-qa yaq-te, Evezøza-gé Nqova me:manqaté. Yaq Evezøza-ge Nqova, ezoqa namba te:goat, ndego ezoqam, gigiap o matev kopømba mbaín tøløvønøvupat. Geté ndego møndømbo-nqovovøém. ¹⁸ Ni Klisten ezoqam, niqa bugug-te ndabua khafuzuáv. Geté ni-te, Evezøza-qá waev ndogamewáp. Yaq ndego Evezøza, Nqova Mbomambaqape-qa mokhote, ni gè-enendtét, atema ni ande teqa bugug me vizimø-kewāg. Yaq Evezøza-qa waev, nøme mba mó:sanqatáv, niqa kha-te. Yaq sa tønø-khouwevtét.

4

Pol sègemát, Mbumbukiam-qa sasae-te

¹ Mbumbukiam ni nqanek sasae, ekeza tanakh matev-té genøni-etoám. Yaq nakémbá ni yovitáv. Geté sèi-apét. ² Ni matev khonoam-te gonemáv neka matev mivi-us gonemáv, neka ni ezoqa khavozumáv, neka ni Mbumbukiam-qa Manqat køfigimáv. Av taoká. Ni ezoqa Mbumbukiam-qa Manqat, teqá bøi-té qeitø-zømesím. Yaq manqat ndøgo, ni nqati-zømesim, unimanqatín. Gekha ezoqām ndigu, matavap eqeieqei ndøzøgo, ndigu møndæzøtéz, noqa manqat unimanqatín. ³ Manqat ndøgo, ni ezoqa nqati-zømesim, ambá

av nqægo, mokho manqāt. Geté niqa manqat, mokho manqat ti-te mba ndígu tǽgǽ, ndígu tisoqoez. ⁴ Saitan, ndego manqei-qape-ge mbumbukiam, ndego tiqa wema mǽndǽzǽ-tokéam, ndígu unimanqatinteav ndígu. Yaq ndígu kopǽmba mbain, Manqat Mbomambaqape-qa waev vǽe-qeivāt, ndǽgo Keliso mokho-te ndǽndokhaev, ndego ande Mbumbukiam-qa bugug me nde:keoge. ⁵ Ni ezoqa ambá av nqægo, nizezan-qā yaq-tǽ qati-zǽmesim. Geté ni Evezǽza Yesu Keliso-qá yaq-tǽ qati-zǽmesim. Ni zogí sasae ezoqám. Nqanek sasae, Yesu ni-etoám. ⁶ Ndego Mbumbukiam, ndego av ge:-ein nqægo, “Waev bekhā, bǽivun mokho-te,” ndego até niqá mbǽnitǽ-a, waev vǽu-sanqatav. Yaq ni mokho-te, até ezoqa nǽmé-a, Mbumbukiam-qa waev betǽzǽtez, ta waev ndǽgo, Yesu Keliso-qa bugug-te ndǽkhaev.

Mbumbukiam matev mbomǽmboma, andé manqei pot-tǽ genǽ-nqeitám

⁷ Ta matev mbomǽmboma, Mbumbukiam gini-etoam, ni manqei-qape ezoqam-qá kha-tǽ qanu:gú. Geté niqa kha ndǽgo, andé manqei pót. Gémo:kuvǽém. Yaq ezoqa āv giabiti-qeiví nqægo, bazafǽgakh kandambaqape, ni mokho-te nqǽu-sasaeat, Mbumbukiam-tǽ qando-okhǽ, ambá ndǽgo, nizezan-tǽ qando-okhǽ. ⁸ Ni-te, matev soqǽsoqa vinivinimba kandambá nqafakhanam. Geté ni tokhonǽnateáv. Khǽuwa nǽme, ni āv qati-bevǽpemín nqægo, “Āv khazí-gonēm ndakin,” geté ni yovitáv. ⁹ Ezoqa ni ngiǽnoat-qa ndǽgǽ. Geté

4:4 4:4 Ef 2:2; Kol 1:15; Iblu 1:3   **4:6** 4:6 Gen 1:3; Isa 9:2; 2 Ko 3:18   **4:7** 4:7 2 Ko 5:1   **4:8** 4:8 2 Ko 1:8; 7:5

Mbumbukiam ni nõuvindáv. Neka ezoqa ni kha nikhanæmatún. Geté ni lõvøte qeivupáv. ¹⁰ Niqa kha-te, ni andé Yesu-qa lõvøte matev nitindapé. Nqanek matev ndøgo tõnde-fakhaté: Niqa kha mokho-te, até Yesu-qa khandí-a, betē-veveam. ¹¹ Unimanqatín. Ni nqeikhandí:nát. Geté niqa kha, oskia lõvøte-té qeitø-awám, Yesu zapaya. Niqa kha, lõvøte khá. Geté ta kha mokho-te ndøgo, até Yesu-qa khandí-a, tàbete-veveám. ¹² Yaq av nqægo, ni ezoqa Mbumbukiam-qa Manqat nqati-zømesim, ndøgo ni lõvøte ni-etoám. Geté zo khandi zø-etoám.

¹³ Mbumbukiam-qa Manqat, āv qane-peawáp nqægo, “No Mbumbukiam, møe-unimanqatín. Yaq nakémbá, no manqat qæ-ein.” Ni nqova kopó, ndego ezoqa namba, nqanek manqat ge-ein. Até ní-a, ni nĩ-unimanqatinát. Yaq nakémbá, ni manqat nqeimanqate. ¹⁴ Ni møtinøtén, Mbumbukiam, ndego nigi Evezøza Yesu, lõvøte-te gekhandi:v, ndego até ní-a, lõvøte-te vøkhandí:n. Yaq ndego ni ekeza megemege-té genø-ám. Zó namba mé-ám.

¹⁵ Nqanek matev ate ndægo, ni-te nqafakhanam, zo tøke nonqó qanimbi-fakhanám. Yaq ta mokho-te ndøgo, Mbumbukiam-qa kuku matev, ezoqa nõme mba mó:khatób, Yesu-te, yaq ndigu Mbumbukiam ike manqat bembøē-manqate neka Mbumbukiam-qa iz betē-eqawat.

¹⁶ Yaq nakémbá ni yovitáv. Geté sei-apét. Unimanqatín. Niqa kha-qa bazaføgakh, sègenavøemtét. Geté niqa mokho-te, ni khøuwa ate

ndægot, sèi-ndakinak-entét. ¹⁷ Matev fògòfògakh ndøgo, ni-te nqafakhanam, ndøgo ibu-ibus nonqó. Uni viniv-ín mbá. Geté vaev-te, ta matev mokhote, matev mbomambaqape ndófakhán. Ndøgo segémá. Miavmiáv. Neka ndøgo unimé:-lòvuám, matev ate ndægo, av ndakin nqanimbi-fakhanam. ¹⁸Yaq nakémbá. Ni kha-mba, ambá ndøgo teimbo-ovē, bøi nqati-qeivi. Geté kha-mba ndøgo teimbo-ové, bøi qeivupav ndøgo. Zapa ndøgo, gigiap ndøgo, bøi nqazi:-qeivi, ndøgo ibu-ibus nonqó. Geté qeivupav ndøgo, miavmiav gigiáp.

5

Manqei-qape kha neka kha ndakinak-qa yaq-te

¹ Ni mizi:nótén, niqa manqei-qape kha tòsoqa, ndøgo ande palai khoev me nqawev, yaq Mbumbukiam ni andé khoev ndakinak me nimbí-etoám, yan-te nqo:go. Ta khoev ndøgo, ambá av nqægo, ezoqa ndøpuanumatūn. Geté Mbumbukiam ekezan ndøpuán. Ta khoev ndøgo, miavmiav ndøpuatét. Ndøgo niqá kha ndakinák. ² Ni nqanek kha-te nqaziyage, nqosøgeap zimboyogé. Esevem-ús. Neka ni tizimbo-endáp ndøgo: Kha ndakinak ande ndabua ndakinak me zimí-uzám, ndøgo yan-te tøndowav. ³ Soqáin ndøgo, ni ande naqei-av me tizi:goat, niqa manqei-qape kha tizi-ivøvem. ⁴ Unimanqatín. Ni nqanek manqei-qape kha-te nqazigu, ni zì-esevém. Zapa ndøgo, viniv khàpumu-khouwév. Ni poeveáv, niqa manqei-qape kha, ande ndabua me tizi:-khofoe. Soqáin ndøgo, ni ande naqei-av me tizi:goat. Geté ni kha

4:17 4:17 Lom 8:17-18

4:18 4:18 Kol 1:16

5:1 5:1 2 Ko 4:7

5:2 5:2 Lom 8:23

ndakinak, ande ndabua me uzam-qa zi:gu. Yaq niqa manqei-qape kha, andé khandi ndøkhóug. ⁵ Mbumbukiam ndøkhakheinømbém, kha ndakinak tizindapem. Ndego Nqova Mbomambaqape gini-etoam, ndøgo andé khakhatáp, av nqægo, ndego ni até kha ndakinák-a, vøní-etoām.

⁶ Yaq nakémbá, ni kha føgakh-mba oskia nigú. Ni mizi:nøtén, ni nqanek manqei-qape kha-te nqaziyage, ni Evezøza-qa khoev-te fakhaneáv. Zuá. ⁷ Ni ndakin nqaziyage, sizi-unimanqatinát. Matev qeivi zuá. ⁸ Geté ni kha føgakh-mbá. Ni manqei-qape kha, ndøgo ande palai khoev me nqawev, ivøve-qa nimbogó, neka Evezøzá namba yage-qa nigú, teqa khoev-te ndøgo. ⁹ Geté oskiá ndøgo, ni Evezøza-qa khoev-te é-ndeimø-fakhān, o, manqei-qape-te zua niyagē, ni bazaføgakh ni-asøzú, ndego khanakhanakh etoam-qa nimbogó. ¹⁰ Zapa ndøgo, ni ate nqazi:gu, Keliso-qá megemege-té qabizimø-waním, manqa bizimø-ovømem. Yaq ni yaq-fia āv qazimí-upøgím, av nqanek manqei-qape kha-te, matev mbomømboma o soqøsoqa nqazi-matanam.

Mbumbukiam ezoqa nqawa tøkuzuat-qa ndøgó, ekezan namba

¹¹ Ni møtinøtén, Evezøza ni matev, ndøni-geveá. Yaq nakémbá, ni nimbovizáp, neka ezoqa Mbumbukiam-te yozoot-qa nizøgó. Ndego ni møndæ-otév. Yaq no tototaná ndøgo: Até zó-a, zo møzøte-zøté, niqa matev eqeieqéi. ¹² Ni ambá

av nqægo, nikeza kha eqawat-qa nigū, zoqa bōi-te. Av taoká. Geté ni zo zømesim-qa nizøgó, av nqægo, zo ni tøzøte-khambuvupat, ndøgo kopømbá. Yaq av nqægo, zo kopømbaqapé, ndigu ezoqam sozozø-qavøitát, ndigu ndimatavap av nqægo, gigiap-qape ndøgo, bōi toqote-qeivat, ambā ndøgo, ezoqam-qa mbøni-te nqøugu. ¹³ Ni matavap mbain teigoat, av ezoqa nøme ndi:manqate, ni Mbumbukiam-qá iz eqawat nonqo nigú. Geté ni matavap eqeieqei tønigoat, ni zo nitigú. ¹⁴ Ni Keliso-qá kuku matev ndønøzøngím. Ni āv qati-unimanqatinát nqægo: Ezoqa kopo, ezoqa ewaqape-qa ndønáním. Yaq te mokho-te, até ní-a, ni ate nqazi:gu, vizí-pakhaen. Ni awenege matev-te, sekemba yageapáv. ¹⁵ Ndego ezoqa ewaqape-qa, ndøgo tenenaním: Gekha ezoqām ndigu, ndiyage, ndigu ambá av nqægo, ekeza kha-qa beyagē, geté teqa ndégo tiabiti-yagé, ndego tiqa genanim neka løvøte-te vøndō-khandi:v.

¹⁶ Yaq nakémbá. Ni ezoqa nøme sekemba gevezoatáv, av manqei-qape ezoqam ndi:matanam. Até Kelisó-a, ndego ni bugukhokhof qeigeveitam, av manqei-qape ezoqam ndi:matanam, ni ndakin av nqægo sekemba geveuatáv. ¹⁷ Gekha ezoqām ndego, Keliso mokho-te ndeyage, ndego møndø-ndakinak-év. Awenege matev, møndø-mø-navøém. Yaq nqáe! Matev ndakinak ndøngáz. ¹⁸ Nqanek matev ate ndægo, Mbumbukiam-té qando-okhó. Ndego ni Keliso mokho-te, nqawa ekezán namba me:tøkunú, neka ni nqanek sasae vønī-etoam, ta mokho-te ndøgo, até ezoqa nømē-a, Mbumbukiam

namba betē-tøkuanem. ¹⁹ Manqat ni ezoqa nqati-zømesim, nqáneq: Keliso mokho-te, Mbumbukiam mu:goám. Yaq Mbumbukiam te mokho-te ndego, manqei-qape ezoqam vøtøkuzu, ekezan namba. Yaq ndego ezoqam-qa manqa-zapazapa, sekemba matavupáv. Manqat nqáneq, Mbumbukiam ni gini-etoam, ezoqa tøti-zømesimat. Ndego ezoqa nqawa tøkuzuat-qa ndøgó, ekezan namba.

²⁰ Ni Keliso-qá iz-té qeinøzø-manqaté. Ni mokho-te, Mbumbukiam ezoqa ekezan zø-akhayám. Ni ezoqa Keliso-qa iz-te nqezizø-pouwe: Zo Mbumbukiam-té qando-okhó neka teqa tøkumat matev vøndapem. ²¹ Keliso, ndego manqa-zapa-qase goneáv. Geté Mbumbukiam, niqa manqa-zapa ate ndægo, Keliso-té geno:vé, yaq ni te mokho-te, Mbumbukiam-qa bøi-te bizimi-ndaføyamba-en.

6

¹ Ni Mbumbukiam namba nqeisasaeat, ni nqezizø-pouwe: Zo Mbumbukiam-qa kuku matev qazondapem, até vøwaní, ta mokho-te ndøugu. Soqaín ndøgo, zo khokho sa qazondapem.

² Mbumbukiam āv gene-manqaté nqægo,

“Khøuwa eqeieqei qandap,

no qoqa guliguli manqat møe-ewág.

No màtaqa-tøké,

ta khøuwa-te ndøgo, no qæzav, ezoqa tækhandi:z.”

Nqáe! Khøuwa eqeieqei ndakín. Khøuwa ndøgo, Mbumbukiam gezav, ezoqa tekhandi:z, ndakín.

Keliso-gi u-anim, Mbumbukiam-qa sasae-te, viniv kandakanda ndi-eqawat

³ Ni matev eqeieqei mba nimbopáev. Soqaín ndøgo, niqa matev ezoqa tiqa unimanqatin-te tøkhaosam neka ezoqa Mbumbukiam-qa sasae vøngenøitát. ⁴ Geté gekha matēv ndøgo, nqani-fakhanam, ni āv qati-vøndøzú nqægo: Ni Mbumbukiam-gí sasae ezoqám. Potonam matev neka ngenøgim matev neka gekha matev føgøføgakh nqani-fakhanam, ni bazaføgakh-us niwaniáp. ⁵ Ni gèzitangatún, ndimbula-te vønqeindumatun. Neka ni vøngeandumatun. Ni sasae føgøføgakh nigoatún, neka khøuwa nøme, ni venanqei sømbiam kopømba mbáin, neka ifi nivinumatún. ⁶ Ni matev eqeieqei-té qeiyagé, neka nøtenat nigú. Ni ezoqa matev aiyaiyav-te neka kuku matev-us nizøgó. Mbumbukiam-gé Nqova mu:sasaeát, ni mokho-te. Neka niqa kuku matev, ezoqa nøme-te, ngusum-te mba khazeáv. ⁷ Ni ezoqa unimanqatin manqat mba nizø-manqaté. Ni Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té qeitø-sasaeát neka matev eqeieqei nigoatún. Ndøgo niqá nakhag gigiáp, nøfe nonqo neká khakhazam nonqo. ⁸ Ezoqa nøme, gīnivizáp. Geté nøme ndigu, mivi ni-etoumatún. Ezoqa nøme, iz gīni-eqawát. Geté nøme ndigu, iz gīnivoát. Ezoqa nøme, ni khavozam ezoqam mi:næná. Geté ni unimanqatin manqat mba nimanqaté. ⁹ Ezoqa nøme, ni khokho ezoqam mi:næná. Geté nøme ndigu, ni møndæzøté. Ni ambá nipakhaenín. Geté, nqáe! Ni khandi zua nigú. Ni gèzitangatún.

Geté ni lǝvǝte, etopǝteáv. ¹⁰ Ni mbǝni nivavatún. Geté ni khanakhanakh oskia ni-asǝtǝvé. Ni gigiap-av ezoqám. Geté ni mokho-te, ezoqa kopoáv, andé ge-gigiap-kopoav-ezoqam-éz. Ni zenda-zenda mbá qatiyagé. Geté Keliso mokho-te, ate ndægo, niqá.

¹¹ Zo Kolin-ak. Ni manqat ndafǝyambá seizǝ-manqatám. Ni kuku kandambá zo-te. ¹² Ni ambá av nqægo, kuku matev gǝmǝni-navǝǝm zo-te. Geté zo zǝkezan zoto-tokém, niqa kuku matev. ¹³ No zo ndakin, andé nogi nakheis me nǝzǝmbe-manqaté. Zo áv tǝne-matanám, av ni nqezǝmbe-matanam. Até zó-a, zo kuku yá bezǝgó ni-te.

Ni ezoqa namba bizi-tǝkuàǝm, ndigu unimanqatinteav ndigu

¹⁴ Zo ti namba me:tǝkùát, ndigu unimanqatinteav ndigu. Gê, matev egeiegei neka matev soqain, áv khané-tǝkuā? Neka gê, waev bǝivun namba, áv khané-tǝkuā? Kopǝmba mbáin!

¹⁵ Yaq gê, Keliso nqova soqaqape namba, nqova kopo-te áv kiníyagát? Neka gê, ezoqam nde-unimanqatinat, áv kené-tǝkuā, ezoqa nǝme namba, ndego unimanqatinteav ndego? ¹⁶ Yaq gê, Mbumbukiam-qa khoev, tae khǝuwiap namba áv khané-tǝkuā? Nakhoa mbáin. Zo mǝzǝte-zǝtéz. Mbumbukiam-qa khoev, ní, ndego khandi miav-ak Mbumbukiam. Ndego ekezan, áv gene-eín nqægo,

“No ezoqám namba nǝtáyagát
neka no ti mokho-té tǝtú:-okhoát.
No tigí Mbumbukiam tægoát

neka ndigu nogi ezoqam vógoāt.

17 Neka Evezøza manqat nøme, āv gene-manqaté nqægo:

Vøziváz ndigu, neka ti-te vøqataz.

Neka gigiap ndøgo, noqa bøi-te soqain ndøgo,
kha mbokhanøzém.

Yaq no zo ndækhatób.

18 Neka Evezøza, ndego bazaføgakh ate ndægo ndømbogo, manqat nøme āv gene-manqaté nqægo:
No Zøve nøzøgoát

neka zo nogi nakhei angana
neka nakhei mbasi vozonø-goāt.”

7

¹ Nøfuap mbomømboma! Mbumbukiam nqanek manqa mbusa mbomømboma ate ndægo gini-awam, yaq gekha manqa-zapazapā ndøgo, kha-te o matavap-te qazi-matønumatun, zí-ivøvém. Ni Mbumbukiam-qá mokho-té qabizu:gú. Vizap-ús. Neka bazaføgakh bizi-asøzú, Mbumbukiam-qa bøi-te eqeieqei biziyage.

*Taitus Kolin ezoqam-qa yaq-te emanqat gevotot,
Pol khanakhanakh kandambá gendap*

² Ni zoqa mbøni, vøni-mboqoá. Ni ezoqam-te manqa-zapazapa goneáv, neka ezoqa kopo ngi:wateáv. Neka ni ezoqam-te, gigiap aqonøpøteáv. ³ No nqanek manqat, ambá av nqægo, zo vøzoat-qa nømanqatē. Av taoká. No møezø-eín. Ni kuku kandambá zo-te, neka ni kuku até ginigoát, oskiá ndøgo, zo namba tizi-pakhaen

o zo namba tizi:yagat. ⁴ No zo nò-unimanqatinát. Neka nòte-khambuváp, zo. No zoqa yaq-te nqate-matavap, niqa yage fògakh-qape mokho-te, no kha nòmbe-fògakhát. Neka no khanakhanakh kandambá.

⁵ Ni Masedonia plovins-te qeimø-fakhan, ni viniv kandambá, qani-fakhanumam. Pusup mbaín. Bavokho ndøgo, gini-ponqomám, neka ni mokho-te, møe neka fofogeap vønigoam. ⁶ Geté Mbumbukiam, ndego ezoqa kha fògakh matev ndezø-etoam, ndigu mbøni ndøzøvaev, ndego kha fògakh ni-etoám, Taitus gendowav. ⁷ Geté Mbumbukiam ni kha fògakh ta-mbá mbá ndøgo, gini-etoam, Taitus gegeavun, geté até ndøgó-a, ndego zoqa yaq-te manqat gini-ein, av matev mbomømboma qazømbøe-matønumam. Neka ndego nøme āv gene-eín nqægo: Zo vao kandambá no-te, neka zo tanakh zøgó, av qazøte-matønømem, neka no ndøzønømbō-vīgim. No nqanek manqat qæ-ewag, no khanakhanakh kandambá qændap.

⁸⁻⁹ Ta pepa ndøgo, no bugukhokhof qatøndo-peawam, zo mbøni zømbevá. Unimanqatín, no qæmatavupam, zapá sætøndo-khofotáv. Geté no ndakin khanakhanákh, taqa yaq-te ndøgo, no qatøndo-khofotav. Zapa ndøgo, zo mbøni vaev-qase ambá qazøte-ndapém. Geté ta mbøni vaev matev mokho-te, zo Mbumbukiam-té qazonø-qambúz. Zoqa mbøni vaev matev mokho-te, Mbumbukiam ndøsasaetám. Yaq av nqægo, noqa pepa mokho-te ndøgo, zo soqain-qase qeiviáv. ¹⁰ Mbøni vaev matev av nqægo, Mbumbukiam-te ndøndo-fakhate,

ndøgo ezoqa gèzøtøkeé, yaq ndigu Mbumbukiam-te vø-qambuzin, neka khandi vøndapemin. Mbøni vaev matev av nqægo-qa yaq-te, tanakh mbain taqagoat, kopømbá. Geté manqei-qape mbøni vaev matev, ezoqa løvøte-té qanø-ituzá. ¹¹ Nqáe! Zoqa mbøni vaev matev mokho-te, Mbumbukiam matev qaniqaním gezø-matønumam. Zo ndakin Mbumbukiam-qá poev matev paev-qa mba zombogó. Neka zo āv qazøte-matøvemém nqægo: Matev ndøgo, zo mokho-te qando-fakhan, soqapapé. Neka zo møe. Soqain ndøgo, manqazapa nøme av nqægo tøzøfakhan. Neka zo vao kandambá no-te. Neka zo ndego ezoqam, manqazapa gego, mòzo-guguím. Ta matev ate ndægo, zo ni āv qazøte-nømánd nqægo: Zo nakhoa eqeieqei geve-qa zogó.

¹² Ta pepa ndøgo, no qatøndo-peawam, no ambá te zapaya ndøgo, tøtønde-peawām, ndego ezoqam, manqazapa gego o te zapaya ndego, manqazapa gembogo. Geté no nqanek pepa ndøgo tøtønde-peawām: Zo Mbumbukiam-qa megemege-te, āv qane-vøndøzém nqægo: Zo kukú ni-te neka zo niqa manqat o-mba zotondapé. ¹³ Ni kha møndøni-føgákh, taqa yaq-te.

Geté taqa yaq-te mbá mbá. Ni kha nøme mba ndøgo tønimbi-føgákh neka khanakhanakh vøindapem, Taitus manqat gini-ein, av nqægo, zo ate ndøzøte:go, qazombo-tøkeam neka mokho-te vozombō-eqeieqei-tam. ¹⁴ No Taitus-te, nøte-khambuvupám, zo zapaya. Yaq zo mòzo-vøndøzém, av nqægo, noqa manqat unimanqatín, neka zo ni mivi etopøteáv, taqa yaq-te. Manqat ate ndægo, ni zo qeizø-manqatam, unimanqatín.

Yaq ndakin, até niqá khambuvap manqát-a, zoqa yaq-te Taitus qeimbo-einim, ndøgo møndø-unimanqatín. ¹⁵ Taitus zo-te gegeavun, yaq zo mðzo-khatowém, møe-ús neka vizap-ús, neka teqa manqat o-mba vøzømbøe-ndapem. Yaq matavap qambo-vesezin, ndego kuku kandambá zo-te. ¹⁶ No khanakhanakh kandambá. Zapa ndøgo, no āv qate-unimanqatinát nqægo: Zo matev eqeieqei sozógót.

8

Etoam matev eqeieqei-qa yaq-te

¹ Nøfuap! Ni zo zøtezat-qa nizøgó, av nqægo: Mbumbukiam Klisten bawabawan mokho-te, Masedonia plovins-te ndøgo, teqa kuku matev mokho-te, matev kandakandá gematønumam. ² Ndigu viniv-qape, ambá qane-khamasimám. Geté ndigu khanakhanakh kandambá. Ndigu gigiap andé mbain. Geté tiqa khanakhanakh mokho-te, ndigu Klisten ezoqa nøme, tøke kandambá gizøgo. ³ No zo āv qate-unimanqatinát nqægo: Ndigu gigiap mbain ambá ginigú. Neka ambá kopømba mbain, ezoqa nøme tizøtøke. Geté ndigu nøme mba zømbo-etoám. Ekeza poev-té ginøgoném. ⁴ Ndigu ekezan mbá segeni-viám, av nqægo, “Até ní-a, ni ndigu Klisten ezoqam, gigiap-av ndigu, ndøgo Zudia manqei-te ndiyage, ambá nizø-tøkeín, moni vøizø-khofotazín.” ⁵ Ni qeimatavupam, ndigu moni-qasi mba ndø-etøomém. Geté ndigu bugukhokhof, ekeza

kha, Evezøza mbo-etøomém, yaq vaev até ní-a, ande ekeza kha me vønimbī-etoam. Ndigu Mbumbukiam-qá poev mbopaevém, taqa yaq-te.

⁶ Yaq ta zapaya ndøgo, ni Taitus āv qeimboe-viømém nqægo: Ndego até zo mokho-té-a, ta tanakh matev sasae ndøgo, gengaz, zo ndigu Klisten ezoqa zapaya moni nqazo-pisam, ùni betekhóu. ⁷ Zo andé gigiap kopoav ezoqám. Zo Mbumbukiam bazaføgakh-us zo-unimanqatinát, neka teqa manqat eqeieqei zomanqaté. Neka zo zøtezat kandambá. Neka zo Mbumbukiam-qá sasae gone-qa zogó. Neka zo mokho-te, kuku kandambá. Ta kuku matev ndøgo, ni-té qazoqeivám. Yaq nakémbá, zo ande gigiap kopoav ezoqa me ndøzøte:go, zoqa tøke matev até kandambaqape bezøgó, ti-te ndigu, Zudia Klisten ezoqam.

⁸ No nøzø-pouweák, av nqægo, zo vøzøtøkē. Geté no tiqa yaq-te zømesim-qa nøzøgoám, ndigu Klisten ezoqa nøme ndizøtøke. Yaq no qeivi-qa nogó, av nqægo, até zoqá kuku matév-a, unimanqatīn tøpøtégo-a. ⁹ Zo møzøte-zøtéz, nigi Evezøza Yesu Keliso, ndego kuku kandambá gego ni-te. Ndego gigiap kopoav ezoqam ndøgoám. Geté ndego møndømø-gigiapav-ezoqam-év. Zo me:gó. Ndego tenegó ndøgo, teqa gigiap-av matev mokho-te, zo andé tønne-gigiap-kopoav-ezoqam-éz.

¹⁰ Moni pisam-qa yaq-te, noqa matavap nqáneq: Zo-te qanimáv, zo moni tozo-etøomem, ndigu Klisten ezoqam nonqo. Viav nøme qagoam, zo matavap é-mozoto-veém, taqa yaq-te, neka moni pisam é-vozotō-ngazem. ¹¹ Yaq ndakin matev

vòkhouím, zo qazongazem. Av zo matavap qazøte-veem, taqa yaq-te, zo ndakin nqanek matev āv tǝzǝtǝ-khouím. Khanakhanakh-ús. Gekha moní ndigu, zo kopømba ndøgo, tozozø-etoam, sègezø-etoám. ¹² Qo tǝke-qa toqogoat, yaq Mbumbukiam ndøqa-khatiú, qoqa tǝke matev. Ndego qoqa etoam matev, ndøgo tenékhamás, av gigiap nandaqambe:go. Geté gigiap mbain toqogoat, etoam nonqo, ság, etopøteav tǝgoat.

¹³ Noqa poev ambá av nqægo, zo ndigu zogi moni ate ndi:gu tozozø-etoam, yaq zo zenda-zenda mbā sozōwān. Geté no āv qanømbe-poév nqægo: Matev sà betumuvií. ¹⁴ Ndakin zo gigiap kopoáv nandøzøgo. Yaq zoqa gigiap nandav, zo kopømbá, zozømbé-tǝké, ndigu ndikhakhambæzat. Yaq vaev ndígu tizǝtǝké, ndigu gigiap kopoav tǝzøgoat, gete zo tozo-khakhambæztat. Yaq av nqægo, matev sugumú-viat. ¹⁵ Yaq matev āv qanégoát, av Mbumbukiam-qa Manqat, Izlael ezoqam-qa yaq-te nqæpeawap, ndigu leg-av manqei-te mana gipizumam, “Gekha ezoqām ndigu, kopoav gipizam, ndigu ambá av nqægo, mana khàpe zømbe-khouwēv. Neka gekha ezoqām ndigu, khapelavøqase gipizam, ndigu ambá av nqægo, mana khapémbá. Geté ezoqa ewaqape kopømbá gigoam.”

Ezoqa misika-qa yaq-te, Kolin taon-te tizav

¹⁶ No ike kandambá, Mbumbukiam-te. Zapa ndøgo, ndego Taitus kuku matev zo-te, āv gembøe-etoám, av no nqanømbe:go. ¹⁷ No qamboviam, zo-te tewav, yaq ndego nakhamas-té qanømbo-póe.

Ndego matavap av nqægo, é-møndømbøe-goám.
¹⁸ Ni te namba, até ezoqa nømé-a, nikhofotaváv. Ngenek nigi Klisten nøfu, Klisten bawabawan ate ndægot, gëmbovizáp. Zapa ndøgo, teqa Manqat Mbomambaqape nømendim matev qan-
 imáv. ¹⁹ Klisten bawabawan ezoqam, ngenek até nqanek sasae-té-a, vøveatøvem: Ngenek ní namba bati-apét, Klisten ezoqam tøke nonqo moni, Zelusalem taon-te bati-ndapavet. Ni tøtigút ndøgo: Evezøza-qá iz be-eqawát neka ndigu Klisten ezoqam betēqeivim, av nqægo, ni ndigu tøke-qa nizøgō.

²⁰ Ni sa teitumu-apet, zapa ndøgo: Soqáin ndøgo, ezoqa niqa manqa tigeve:mat, ni tiqa etoam matev kandambaqape nqeigeazoat. ²¹ Ni matev eqeieqei gone-qa nigú. Ambá ndøgo, Evezøza-qā bøi-te mbā, geté até ezoqam-qá bøi-té-a.

²² Ndigu ezoqa menas namba, nigi Klisten nøfu nøme nikhofotaváv. Ni teqa yage møiqeivám. Khøuwa kopoáv neka matev vinivinimbá. Neka ni møtinøtén: Ndego ezoqa tøke-qa zøgó. Yaq ndakin, ndego zoqa yaq-te ge-ewag, av zo ndigu Klisten ezoqa nøme tøke-qa ndozogo, ndego ti namba okho-qa nøme mba mo:gó, nqanek sasae-te bezømbētøke.

²³ Yaq Taitus-qa yaq-te, ndego nogé yaq táng. Ndego no sasae namba, nítigú, zo nonqo. Neka ndigu nøfuap menas nøme, zo-te tinduzav, ndigu Klisten bawabawan-qá iz-té gindúzáv. Tiqa sasae, ndigu Keliso-qá iz me:-eqawát. ²⁴ Yaq nakémbá, zo nginik ezoqam vøkhatób. Kuku matev-ús.

Yaq Kliten bawabawan nøme, āv giabiti-qeivím nqægo, ni zo nqati-khambuvap, ndøgo unimanqatín.

9

Manqat nøme, tiqa tøke-qa yaq-te, ndigu Kliten ezoqam-te tikhofotøvem, ndigu Zudia manqei-te ndiyage

¹ No manqat kandambaqape nøme peawapøteav tøgoat, zoqa tøke-qa yaq-te, Mbumbukiam-gi ezoqam-te, ndigu Zudia manqei-te ndiyage, kopømbá. ² No møtenøtén, zo tøke-qa zogó. No taqa yaq-te, nøte-khambuvupám, ti-te ndigu, Masedonia plovins-te ndiyage. No ndigu āv qazømbe-eín nqægo: Zo Akaya plovins-te ndozoyage, mòzo-khakheinám. Viav nøme qagoam, zo moni asøsam é-mozongazém. Yaq ndigu zoqa poev-qa yaq-te giyogem, ndigu Kliten ezoqam tozozø-tøke, yaq ate ndigú-a, poev āv tiniveém. Ezoqa kopoáv. ³ No nginik nøfuap ndøgo tøte-khofotaváv: Soqáin ndøgo, no zoqa yaq-te khokho sa qate-khambuvupam. Geté no tønøpoév ndøgo: Zo é-mozoto-khakheinám, av no zoqa yaq-te qate-ein. ⁴ Soqáin ndøgo, Masedonia plovins-ak no namba titøndu-niav, yaq ndigu tiqeivim av nqægo, zo khakheinøpøteāv, yaq ni mivi teindapem, taqa yaq-te. Geté ni mbá mbá. Até zó-a, zo mivi vozō-ndapemín. ⁵ Yaq nakémbá, no āv qate-matøvé m nqægo: No nginik nøfuap, båtøndokhæ-khofotáz, zoqa etoam matev bēkhakheinømem, av bugukhokhof manqa

mbusa qazønimbi-ve. Yaq zoqa etoam matev, khakheitáp segégoát, neka matev khanakhanakh-us vozógoāt, ambá ndøgo, qovetam matev-us zógoāt.

Mbumbukiam ni gigiap ndini-etoam, yaq ni kopømbaqapé, ezoqá nøme zizømbé-tøkeát

⁶ Gèmbø-mataváp: Gekha ezoqām ndego, khapelavøqase te-ogeakh, ndego khapémbá tepea. Geté gekha ezoqām ndego, kandambaqape te-ogeakh, ndego kandambá tepea. ⁷ Zo ezoqa kopokopo ate ndøzøte:go, ndigu āv qazozømbé-etoumát, av zo zøkezan matavap qazøte-aumat. Zo viniv ndøndápém, etoam-qa yaq-te. Neka zo ndigu ta zapaya mba zømbe-tøké ndøgo, ndozo-matavap av nqægo, zo ezoqa nditøpøtøzat. Zapa ndógo, gekha ezoqām ndego, khanakhanakh-us nde-etoam, Mbumbukiam kukú te-te. ⁸ Mbumbukiam kopømbaqapé, zo gigiap nøme mba zømbó-etoám. Yaq zo eqieieqi oskia zóyagát, neka kopømbaqapé, até ezoqa nømé-a, ndigu khakha-mba ndigu, vozozó-tøkeát. ⁹ Ezoqam-qa yaq-te, ndego ezoqa nøme ndezø-tøkee, Mbumbukiam-qa manqat, āv qane-peawáp nqægo,

“Ndego gigiap-av ezoqam,
yaq-mbá segezø-etoám.

Matev eqieieqi ndøgo, ndego ndematanam,

Mbumbukiam gembøé-navøemák.

Geté miavmiav mbómatavupát.”

¹⁰ Mbumbukiam, ndego avøe khayam ezoqam gigiap ogekhæ nonqo neka lou ndezø-etoam,

ndego até zó-a, gigiap ogekhæ nonqo segezø-etoám. Yaq ndøgo segezø-khouwév. Yaq zo loge nonqo kandambá tozo-peanem. Yaq até zoqa matev qanimav mokho-té-a, mokho kandambá tøzøfakhan. ¹¹ Mbumbukiam zo gigiap kopoáv segezø-etoám. Yaq zo kopømbaqapé, ta gigiap mokho-te ndøgo, ezoqa nøme zozømbé-tøkeát. Yaq ni zoqa etoam matev, ti-te teindapet, ndigu Mbumbukiam ike manqat mbómanqatát, zoqa tøke-qa yaq-te. ¹² Unimanqatín. Zo ndigu tozozø-tøke, yaq matev ta-mbá taoká ndøgo, tøndo-fakhan, Klisten ezoqam zoqa gigiap tindapem, ndigu ndikhakhambæzat. Geté ta mokho-te ndøgo, Mbumbukiam ike manqat kandambá tendap. ¹³ Zo ndigu tozozø-tøke, yaq ndøgo zo søzøté-vøndøzém, av nqægo: Zo Manqat Mbomambaqape, Keliso-qa yaq-te, o-mba mòzoto-ndapém, ndøgo zo ezoqa nøme ndozozømbe-manqate. Yaq ndigu Klisten ezoqam, zoqa etoam matev tindapem, äv giní-qeivím nqægo: Zo ezoqa nøme tøke-qa zøgó. Yaq ndigu Mbumbukiam-qá iz ndø-eqatát, ta zapaya. ¹⁴ Yaq ndigu zo gezø-guligulím. Kuku matev-ús. Ndigu äv giní-matøvemém nqægo: Mbumbukiam zo kuku kandambá gezøgo. ¹⁵ Unimanqatín. Mbumbukiam-qa kuku matev kandamba tantáy, ni-te. Kopømba mbaín, matev nøme namba toqote-khamas. Neka ni ike kandambá, Mbumbukiam-te, ta zapaya.

10

Pol iz Mbumbukiam-té gendáp, sasae tegoat

¹ No Pol, no manqat-qase nøme nqanøgó. Nøkezan-qa yaq-té qanømbegó. Ezoqa nøme, zo mokho-te, noqa yaq-te āv gini-manqaté nqægo, “Ndego ni namba te:goat, ndego manqat aiyav-té genø-manqaté. Geté qambaqape tegoat, ndego manqat sasanqa-ús sege-manqaté.” Yaq no ndakin, Keliso-qa iz-te, ndego ekeza kha gevoa neka kuku ginigu, nqazó-pouwe: ² Zo no ndøtøpøtønēm, av nqægo, no tøtøndonav, manqat sasanqa-us banø-manqatē. No kopømbaqapé, ndigu manqat sasanqa-us tæzø-ein, ndigu niqa yaq-te ndimatavap av nqægo, ni manqei-qape matev mba nimbopāev. ³ Unimanqatín. Até ní-a, ni manqei-qape ezoqám. Geté ni ambá av nqægo, ninakhagāt, av manqei-qape ezoqam ndi:nakhagat. ⁴ Ni ambá av nqægo, manqei-qape ezoqam-qā nakhag gigiāp qati-nøfeāp. Geté ni Mbumbukiam-qá nakhag gigiap føgøføgákh qati-nøfeáp. Yaq ta mokho-te ndøgo, ni kopømbaqapé, ezoqam-qa khokho matavap seítømbuatát, kopømba av-té, nakhag-te yaq-ak-qa uta-qape toqote-ngiu, ⁵ neka khambuvap matev ate ndægo vøi-tokhonumāt, ndøgo ezoqam-qa zøtezat, Mbumbukiam-qa yaq-te, ndo:khazu. Neka ezoqam-qa matavap ate ndægo, andé ndimbula khoev-té qati-nqeitám, yaq ndigu Keliso-qa manqat o-mba bembøē-ndapem. ⁶ Ni møikhakheinám. Zo Klisten bawan ezoqam, Mbumbukiam-qa Manqat o-mba tozotumu-ndapem, yaq gekha ezoqā nøme, zo mokho-te

zua ndisanqawe, ni yaq-fia nizótá.

⁷ Zo egeiegei ndømataváp. Gekha ezoqām ndego, ekeza kha Keliso-ge ezoqam nde:vewe, ndego yá bembo-matøvé, até ní-a, ni Keliso-gí ezoqám. Ndøgo bavokho-qapé. ⁸ Unimanqatín. No tønø-poein, no ambá nøme mba noto-khambuvimín, ta bazaføgakh-qa yaq-te, Evezøza gini-etoam. Geté ta bazaføgakh ndøgo, ndego ni gini-etoam, ndøgo zoqá unimanqatin bazaføgakh etoam nonqó, ambá av nqægo, zo ngiæzoat nonqō. Yaq nakémbá, no mivi mbaín, noqa khambuvap-qa yaq-te. ⁹ No poveeáv, zo ndozo-matavap av nqægo, no zo nøzø-utøvé, noqa pepa vinivinimba-te. ¹⁰ Zapa ndøgo, ezoqa nøme, āv gini-manqaté nqægo, “Pol-qa manqat, teqa pepa vinivinimba-te ndøpeawap, ndøgo bazaføgakh-ús neka sasanqa-ús. Geté ndego ekezan ni namba tizi:goat, yaq teqa manqa manqate, bazaføgakh mbaín. Khokhó.” ¹¹ Gekha ezoqām ndigu, av ndi:manqate, ndigu bètezótéz, niqa pepa-te manqat ande sasanqa-us qeipeaumam, ni matev āv tötí-matønumát, zo namba tizi:goat.

¹² Ezoqa nøme, zo mokho-te nandav, ekeza kha ezoqa kandakanda me:vewé. Sá! Ndigu yakhapús. Ni nikeza kha, ti namba nití-khamasemák, vøimóví. Geté tiqa matev, mokho mbaín. Zapa ndøgo, ndigu ekeza matev, ekeza matev namba me:geveatatún neka ekeza kha, ekeza kha namba vøe-khamasimatun. ¹³ Geté ni khapé bati-khambùváp. Ni taqá yaq-te mbá tötí-khambuvupát, Mbumbukiam ni sasae gini-

etoam, teigoat. Até ta sasae ndøgó-a, zo mokho-te nqeigut, ni Mbumbukiam ni-etoám. ¹⁴ Ni amba zo-te okhoeav teigonin, zo qambaqape ndozoyage, yaq ni taqa yaq-te ambá kopømba mbaín tøti-khambuvapin. Ni amba av tøtigonin, yaq niqa khambuvap, ambá mokho mbaín. Geté ni møitøndu-niáv zo-te, neka Manqat Mbomambaqape, Keliso-qa yaq-te, vøtízømas. ¹⁵ Ni ambá av nqægo, nikeza iz ezoqa nøme-qā sasae-qa yaq-tē qati-eqawāt, ndøgo ni nikezan goneav qagoam. Geté ni teitotaná ndøgo: Zo unimanqatin matev-te tozotumu-fisam, yaq niqa sasae bèkhouwév, zo mokho-te nandav. Yaq ezoqa nøme mba beto-unimanqatiním. ¹⁶ Unimanqatin. Ni até zoqá manqei yaq ndøndogó-a, ezoqa Manqat Mbomambaqape zømesim-qa nigú. Zapa ndøgo, ni poeveáv, nikeza iz sasae nøme-qa yaq-te tøti-eqatat, ndøgo ezoqa nøme, manqei nøme-te gimatønumam.

¹⁷ Khambuvap-qa yaq-te, Mbumbukiam-qa Manqat āv qane-peawáp nqægo, “Gekha ezoqām ndego, ndekhambuvap, ndego tèabete-khambuváp ndøgo, av Evezøza matev ge:matønumam.” ¹⁸ Ezoqam teoká ndego, ekeza kha kandambaqape ndevewe, iz ndømbogo. Geté iz ndégo tømbogó, ndego Mbumbukiam kandambaqape ndevewe.

11

Pol-qa matev neka khavozam nømendim ezoqam-qa matev, vinivinimbá

¹ Tanakhambá. Manqat nøme, no ndakin tæzø-ein, mokho andé mbáin. Geté ság, no nqæmatavap, zo aiyaiyav matev ndòzogoát, no namba, taqa yaq-te. ² Zo Kolin-ak, zo andé nogú yú. No ezoqa kopo-te ivøve-qa nombogó. Mbumbukiam ova ndømanqaté, zoqa yaq-te. Até nó-a, no poeveáv, ezoqa vini zo tezøkim. No søvøta mðegó. Anganeam kopo mba bezøkím. Ndego anganeam, Kelisó. No zo te-te andé mbasønakam matev mbomambaqape me etoam-qa nøzøgó. ³ Geté no nõfofogeáp, zoqa yaq-te. Soqáin ndøgo, ezoqa zoqa matavap ti-enegim, yaq zoqa poev Keliso-te tøzømbo-navøem neka zo ndego uni paeveav vøzøgoát. Soqáin ndøgo, zo matev tøzøfakhan, av Iv qambøe-fakhan, wazeam getuwam, teqa khavozam matev mokho-te. ⁴ Zo ezoqa nøme Yesu-qa yaq-te manqat vini ndimanqate, av ni qati-zømesimam, o zo ti-te nqova vini ndozo-upøgim, av bugukhokhof Nqova Mbomambaqape qazøte-ndafem, o zo manqat vini ndozozø-upøgim, av bugukhokhof Mbumbukiam-qa Manqat qazøte-ndapem, zo ezoqa av ngi:gu, sòzo-khatobumatún.

⁵ No møtenøtén. Nandiv ezoqam, zo Keliso-gi u-anim uni kandakanda-in ndøzøte-zæza, no ambá av nqægo, nøzøpæev. ⁶ Eisa? Noqa manqa manqate uni tatas-ín mbá, av ezoqa nøme-qa manqat ndægo. Geté no nøtenat nqanøgó. Niqa sasae-te ate ndægo, zo mokho-te qeigoam, ni oskia nízø-vøndazám, taqa yaq-te.

⁷ No Mbumbukiam-qa Manqat Mbomam-

baqape, yaq-mbá s̄ote-z̄omesimám. Neka n̄okeza kha n̄ovoá. No t̄ote-voatát nd̄ogo: Zo t̄one-eqáz. Yaq ge z̄ó, ndozo-matavap, no av qate-mat̄onumam nd̄ægo, no manqa-zapa nógo? Av taoká. ⁸ No zo mokho-te q̄æsasaetam, no moni Klisten bawan ezoqa n̄ome-té q̄æ-up̄ogimám, ndigu noqa yage nonqo gin̄o-etoumam. No ndigu andé n̄oz̄o-aqon̄ovemám. ⁹ No gigiap qatumu-wafenin, zo namba qategoam, no zo-te tambeáv. Geté noqa yage nonqo, ndigu tin̄o-etoumám, nigi Klisten n̄ofuap, ndigu Masedonia plovins-te ginduzav. No zo-te tambeáv. Yaq até megemege-té-a, no zo-te notó-tambák. ¹⁰ No andé khambuváp, taqa yaq-te nd̄ogo, no zo-te tambemav nd̄ogo. Yaq ezoqa kopo, nandav Akaya plovins-te ate nd̄ægo, noqa khambuvap taqa yaq-te, gen̄omb̄ó-khazák. No unimanqatin manqat n̄omb̄øe-manqaté. Neka Keliso-qa unimanqatin manqat, nq̄øugú, noqa mokho-te. ¹¹ Yaq ge z̄ó, ndozo-matavap? No gekha zapá, av qate-ein nq̄ægo? Gê, no kuku mbaín, zo-te? Av taoká. Mbumbukiam m̄ondæ-otév. No kuku nqan̄ógó, zo-te.

¹² Ndigu ezoqa n̄ome, āv gini-khambuváp nq̄ægo: Ndigu até kopó, av ni nqati:gu. Geté nd̄ogo unimanqatín mbá. Ndigu zo moni-qa z̄ovi:matún. Geté ni zo moni-qa viimáv. Yaq nakémbá, no matev av ndakin nqate-matanam, até nómat̄onumát. Até megemege-té-a, no zo moni-qa yaq-te, n̄oz̄o-viamák. ¹³ Ndigu ekeza kha, Keliso-gí u-anim me:vewé. Geté nd̄ogo khavozam manqát. Ndigu Keliso-gi u-aním mbá. Ndigu zo-

te, gè:khavozumatún, tiqa sasae-qa yaq-te. ¹⁴ Geté ni nqova biníndáf, matev av nqægo tɔfakhan. Zapa ndógo, até Saitán-a, ndego ekeza bugug sège-enendín, ezoqa vòzòmbē-khavozamín, av nqægo, “No Mbumbukiam-gē enzol ezoqām.” ¹⁵ Yaq nakémbá. Ni nqova biníndáf, ndigu Saitan-gi sasae ezoqam-qa yaq-te, ndigu ekeza bugug sa ndi-enendat, neka ande sasae ezoqa eqeieqei me ndi:keoge. Geté vaev-te, ndigu yaq-fia āv tiníqeivím, av matev ndi:matanam.

Pol-qa potonam matev vinivinimba

¹⁶ No nqawá qató-eín. Ezoqa bematáváp, av nqægo, no bianav ezoqām. Geté zo av ndòzòte-matavap, yaq noqa manqat, āv qazóté-ndapém, av bianav ezoqa nòme-qa manqat ndòzòte-ndape. Yaq até nó-a, elavøqase nóté-khambuvupát, av bianav ezoqa ndi:matanam. ¹⁷ Manqat ndógo, no ndakin nqæmanqate, ambá av ndægo, av Evezøza manqat nde:manqate. Geté no andé bianav ezoqam me nòte-khambuvím. ¹⁸ Av nandiv ezoqa kopoav, ekeza iz ndi:eqawat, kopømba ande av manqei-qape ezoqam ndi:matanam, yaq ndakin até nó-a, nòkeza iz nóté-eqá. ¹⁹ Zo zøkeza kha matavap loloakh-us ndòzòte-vewe, zo bianav ezoqam-qa manqat, gèzømbe-khaneát. ²⁰ Zo ndigu sòzozø-také, ndigu zo ndizøtømev neka gigiap sa ndizø-upøgim neka ande ka me ndizø-awam neka zo khokho ezoqa ndi:zæza neka zo ande lokom me ndizømbe-tøkubam. ²¹ Geté ni zo namba qatigoam,

ni matev av nqægo goneáv, zo-te. Yaq ge zô, ndozomatavap? Ni bazaføgakh mbaín, yaq nakêmbà, ni matev av nqægo gonemav qagoam?

No ndakin andé bianav ezoqam me nôte-manqaté. Ndigu ezoqam, matev nøme-qa yaq-te kopømba tøgoat, ti:khambuvupat, yaq até nó-a, no kopømbaqapé, tøte-khambuvim. ²² Ndigu āv gini-manqate nqægo, “Ni Iblu ezoqám.” Ndøgo unimanqatín. Geté até nó-a, no Iblu ezoqám. Neka ndigu ndimanqate, “Ni Izlael ezoqám.” Geté até nó-a, Izlael ezoqám. Neka ndigu ndimanqate, “Ni Eibleem-gí zí.” Geté até nó-a, Eibleem-gé zeó. ²³ Neka ndigu ndimanqate, “Ni Keliso-gí sasae ezoqám.” Tanakhambá. Manqat no ndakin nqæmanqate, andé bianav ezoqam-qá manqát. No ndigu ùni nøteløvúb, sasae-qa yaq-te. No Keliso-qa sasae kopoav-qapé qæmatønumam, āv taoká, av ndigu gi:matønumam. No Keliso-qa sasae zapaya, khøuwa kopoáv, ndimbula-té ginø-nqeindumám. No ndigu møeløvúb, taqa yaq-te. Neka khøuwa kopoav-qape nøme mba mo:zumbám. Unimanqatín. Khøuwa kopoáv, ambá nønanimín. ²⁴ Khøuwa faev, no Zu ezoqa ndøfembumám. Khøuwa kopokopo-te, 39 kha ginø-khanæmam. ²⁵ Neka khøuwa misika, no Lom ezoqam vøzumbam. Neka khøuwa nøme, nandí gini-poumbím. Neka khøuwa nøme, palai khagua nitøkuvøemám. Misiká, qani-tøkuvøemam. Ta khøuwa nøme-te, no lova kopo nekā paveat kopo, ndaola-té qatu-kawambát.

11:23 11:23 Kel 16:23
Kel 16:22; 14:19

11:24 11:24 Deut 25:3

11:25 11:25

²⁶ No oskia qæ-okhoam, no lɔvɔte-té qato-wanimám. Khøuwa kopoáv. Kea qætanqaemam, no ambá ibøkha mbageap ndøkawambín. Khøuwa nøme, ambá pepen ezoqam ndøngiænonamín. Neka khøuwa nøme, ambá nøkeza Zu ezoqam ndøngiænonamín, neka khøuwa nøme, ambā bawan vini-ak vøngiænonamín. Neka no lɔvɔte-te nøme, taon mokho-té neka ezoqam-av manqei-té neka ndaola-té qatø-wanimám. Neka no khape Klisten ezoqam mokho-te, lɔvɔte-te vøtø-wanimam. ²⁷ No sasae føgakh-qape nømbo-ngetøgeapám. Khøuwa nøme, no sasae khàpe nømbe-khouwevtám neka venanqei sømbimáv. Neka khøuwa nøme, no ifin neka ibøkha naq páp. Khøuwa kandambá, ififina qægoam. Neka khøuwa nøme, no qozáq neka ndabua eqeieqei mbaín. ²⁸ Geté ta-mbá taoká, ndøgo. No oskia Klisten bawabawan ezoqam nøzø-fofogeáp, ndigu tiqa unimanqatin-te, áv kiní-apet. ²⁹ Ezoqa unimanqatin-te bazaføgakh mbain tøgoat, no soqain sæmbøe-ewagín. Neka ezoqa nøme, manqa-zapa-te gebøiavin, no mbøni nqosøgeap nombon-dapín.

³⁰ Zo tøzø-pøovat, no tøte-khambuvim, yaq no nøkeza bazaføgakh mbain-qa yaq-té qaté-khambuvím. ³¹ Mbumbukiam, ndego nigi Evezøza Yesu-ge Eve, teqa iz miavmiav ndø-eqæv, ndego møndæ-otév. No khavozøpøteáv. ³² No Damaskus taon mokho-te qægoam, ndego gaman ezoqam, kawa Aletas-qa mokho-te gu:goam, ambá gemøvønoín, neka taon mboqog-te, bøibøi ezoqam

vø-abam. ³³ Geté nogi nõfuap, ava-té ginø-utoném, taon uta bõi mboqog-te sasa ndøføløtønem. Yaq no tøtø-khokhón ndøgo, ndego gaman ezoqam, no mõvønoat-qa gegoam.

12

Umingiap matev-qa yaq-te, Pol qambo-fakhanam

¹ No nõme, sà bate-khambuváp. Geté, unimanqatín, matev av nqægo, ezoqa agé tøkemáv. No ndakin umingiap neka vevezam manqat-qá yaq-té qazømbé-eín, Evezøza genø-etoumam. ² No Keliso-ge ezoqa kopo, mõtenøtén. Ndego Mbumbukiam, yan uni ova-in-té genøndáf.* Viav 14 mõndømø-navøém, ndakin. No nõtenøtenák, av nqægo, ndego khá namba mé:qavig, ó, nqova mba ndøqavig. Mbumbukiam yakhapús sege:-otév. ³ Neka no mõtenøtén, ngenek ezoqam, Paladais manqei-té genøqavig. Yaq até nangó, no nõtenøtenák, ngenek khá namba mé:qavig, ó, nqova mba ndøqavig. Geté Mbumbukiam yakhapús sege:-otév. ⁴ Ta manqei-te ndøgo, ndego manqat ndø-ewág. Vini-qapé. Ezoqa kopømba mbaín, manqat av nqægo timanqatat. Neka ti-te ndigu, khafeáp. ⁵ Yaq nakémbá, no teqá yaq-te ngének qate-khambuváp. Geté nõkezan-qa yaq-te, nõté-khambuvapák. Nøkeza bazaføgakh mbain-qá yaq-te mbá qaté-khambuvupát. ⁶ Geté unimanqatín. Até ndøgo-a, no amba nõkezan-qa yaq-te

---

* **12:2** 12:2 Nqanek emanqat mokho-te, Pol ekezan me:manqaté. Geté ndego poeveáv, ekezan-qa yaq-te tekhambuvim. Yaq nakémbá, ndego ekeza iz veweáv.

tøte-khambuvapin, yaq no bianav ambá nøtégoák. Zapa ndøgo, manqat ndøgo, no amba tæzø-einin, ndøgo ambá unimanqatin manqát. Geté ság. No nøkezan-qa yaq-te, nøté-khambuvapák. Soqain ndøgo, zo no khape tæzøte-eqanonam. Geté zo sa ndøgo tæzøté-gevenonám, matev av nqate-matanam neka manqat av nqate-manqate.

Pol ande sanqava me qambo-genøyam

⁷ Unimanqatín. Mbumbukiam no matev kandakandá tantáv genø-vevezam. Geté no khapé bate-khambuváp, taqa yaq-te. Yaq nakémbá, Mbumbukiam no viniv-qaqe nø-etoám. Nqanek viniv, no andé sanqava me nømbegenøé. Ndøgo andé Saitan-gé u-anim me ndæwavín, no vølavambin. Soqain ndøgo, no khape tæte-khambuvapat. ⁸ No Evezøza, møembo-vi:mám. Nqanek viniv, yà bekhofá. Misiká qambovi:mam. ⁹ Geté ndego āv genømbe-qavøiú nqægo, “Noqa kuku matev mba taqagoat, ság. Matev nøme betaqågō. Zapa ndøgo, noqa bazaføgakh, kandambaqaqe ti mokho-te ndigu tønø-sasaeát, ezoga ndigu bazaføgakh mbain ndigu.” Yaq nakémbá, no khanakhanákh neka taqa yaq-te ndøgo tæte-khambuváp, no bazaføgakh mbain nqægo. Yaq ndøgo, Keliso-qá bazaføgakh betu:gú, no mokho-te. ¹⁰ Yaq nakémbá, no bazaføgakh mbain nqægo neka ngenøgim matev o potonom matev o gekha viniv vinivinimba tønø-fakhanam, o ezoga no tingiænonam, Keliso zapaya, yaq no khanakhanákh. Zapa ndøgo, no møtenøtén. No

bazaføgakh ndógo tønógoát, no nøkezan bazaføgakh mbain tægoat.

Pol-qa fofogeap, Kolin ezoqam-qa yaq-te

¹¹ No andé bianav ezoqam me nøte-manqatát. Geté zo noqa mbøni, zònøqagém, no qatekhambuvim. Noqa iz, ambá zō zø-eqawatín, taoká ndógo, no nøkeza iz nqæ-eqawat. No khokho ezoqam ambá qategó. Geté ndigu ezoqam, zo Keliso-gi u-anim uni kandakanda-in ndøzøte-zæza, ndigu ambá av nqægo, no gèlvumbīm, yaq no nopaēv. Av taoká. ¹² No zo namba qategoam, neka umingiap matev vinivinimba qæmatønumam, ta mokho-te zo Mbumbukiam-qa bazaføgakh qazoqeivat, yaq ndógo zo møndøzø-vøndáz, no unimanqatin Keliso-gé u-aném. Neka viniv vinivinimba qambo-ewagam, no sæmát, sasae-te. Neka ivøveáv. ¹³ No ambá av nqægo, zo mokho-te nandav, matev andē khapēmbā qæmatønumam, getē Klisten bawan ezoqa nøme-qa mokho-te, andē kandambā sæmatønumām. Av taoká. Matev kopo, no zo mokho-te vini qæmatanam, sa nqáneq: No zo-te tambeáv, noqa yage nonqo. Zo tozo-matavupat, no manqa-zapa nogō, no zo gigiap-qa yaq-te viøpøteav qagoam, yaq zo nqanek noqa manqa-zapa, sà bezømbonavøém.

¹⁴ Nqáe! No avønín, nqawá qatøndónáv zo-te. Yaq genø-misiká, zo namba tøtegoat. Até ndakín-a, no zo-te notó-tambák. No zo nøpoév, tiuká ndigu, zogi moni. Unimanqatín. Matev ambá

av nqægo, nakheis evøndipakha zøkeogē neka gigiap ndizø-etōām. Geté evøndipakha zøkeogé, nakheis, neka gigiap ndizø-etōām. ¹⁵ Ság, no khanakhanákh. Gigiap ate nqanømbe:go, sæzø-nqonqotáv. Até nøkeza khá-ya, vøezø-nqonqotáv. Nøqa kuku tønø-khouwev zo-te, yaq gê, zoqa kuku mé:-khapelavøqasē no-te, ta zapaya?

¹⁶ Zo møzøte-zøté, no zo-te gigiap-qa tambeáv. Geté ezoqa nøme, zo mokho-te, āv qazøte-mataváp nqægo: No ābøzømbe-khavóz, ka vøezøve. ¹⁷ Ge zô, ndozo-matavap, no zo ndigu ezoqa mokho-té qazømbé-khavozam, zo-te qatøndo-khofotaz? Av taoká. ¹⁸ No Taitus qamboviam, zo-te tendowav, Klisten nøfu nøme namba, yaq gê, ndego zo gezømbé-khavozam? Av taoká. Ndegø matev av nqægo gonemáv. Ni nqova kopó, niqa sasae-te. Ni nakhoa vinivinimba okhomáv.

¹⁹ Ge zô, ndozo-matavap, ni nikezan zapayá qatí-peaomem? Av taoká. Ni Keliso-qá mokho-té qatu:gú neka nqanek manqat, Mbumbukiam-qá megemege-té qeinøzø-manqaté. Nigi nøfuap mbomømboma! Ni nqanek manqat ate nqægo, zô nizømbe-manqaté, zoqa unimanqatin matev bezømbē-føgakh. ²⁰ Zapa ndøgo, no nõfofogeáp. Soqain ndøgo, no tøtøndonav, yaq zo vini tæzømet, ambā av nqægo, av no ndønømbe-pøev. Neka soqain ndøgo, zo no vini tozo-nømendā, ambā av nqægo, av zo ndøzømbe-pøev. Neka soqain ndøgo, no zo mokho-te ponqombap matev neka ova matev neka qaqa matev neka ezoqa qaqa matev neka manqat soqøsoqa manqate matev neka manqa geveam matev neka khambuvap

matev neka sapi matev tæqeiv. ²¹ Soqain ndøgo, no zo-te tətøndonav, matev av nqægo tæqeiv, yaq noge Mbumbukiam zoqa megemege-te ndo:go, mivi nqawa tenø-etoam. Neka soqain ndøgo, no ti zapaya mbøni vaev tændap, ndigu manqazapazapa gigoam, neka tiqa mambe okho matev-te neka sakhei o angana qovesam matev-te, qambuzaneav gigoam.

13

Vaev guguna manqat neka khaiya mboma manqat

¹ Ndakin genø-misiká, no zo-te tətøndonav. Mbumbukiam-qa Manqat, āv qane-peawáp nqægo, “Manqa ovøyam ate ndægot, tøné-unimanqatintát ndøgo, bøi vizu ezoqa misika o menas tigoat.”* ² No zo-te qægeavun, qanø-menas, no é-møezø-eín, neka até ndakín-a, no nqateyona, no nqawá qanøzø-eín, zo ezoqa nøme, manqazapazapa qazogoam neka zo ate ndøzøte:go: No zo-te nqawa tətøndonav, no aiyav matev genøgoák, ti namba ndigu, manqazapazapa gigoam. ³ Zo qeivi-qa ndozogo, av nqægo, Keliso no mokho-te ndemanqate, ság, zo ndòzo-qeivím. Ndego ambá av nqægo, bazaføgakh mbaín. Av taoká. Ndego bazaføgakh-qapé, zo mokho-te. ⁴ Unimanqatín. Ta khøuwa-te ndøgo, tae mutui-te getøkewam,

---

12:21 12:21 2 Ko 13:2   **13:1** 13:1 Deut 19:15; Met 18:16; 1 Tim 5:19   * **13:1** 13:1 Pol nqanek manqat, bøi vizu ezoqa misika o menas-qa yaq-te, tene-eín ndøgo: Ndego gembó-misiká, Kolin taon-te tewav. Yaq ndøgo andé bøi vizu ezoqa misiká. Yaq ndøgo ndøzøvøndáz, teqa manqat gigiap-qapé neka unimanqatín.   **13:4** 13:4 Filip 2:7-8

ndego bazaføgakh mbaín. Geté ndakin, ndego Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té geyagé. Até ní-a, ni Keliso mokho-te ngeiyage, ni bazaføgakh mbaín. Geté ni āv qatí-zømesimát nqægo: Ni Keliso namba, Mbumbukiam-qá bazaføgakh-té qeíyagát, zo mokho-te.

⁵ Zøkeza kha gèqeiví, zo Yesu uni tøpøzøté-unimanqatinat-a. Zøkeza kha gègevewát, taqa yaq-te. Zo àbøzøte-zøté. Yesu Keliso, zo mokho-té gunu:gú. Mbain tøgoat, yaq zo møzøte-busøtøvé. ⁶ No tototaná ndøgo: Zo zøqeivát. Ni nikezan, busøtøveáv. ⁷ Ni Mbumbukiam-te, āv qatí-guligulím nqægo: Zo manqa-zapazapa zógoák. Ni ambá ta zapaya ndøgo tøti-guligulím, ezoqa tiqeivat av nqægo, ni sasae eqeieqei nigoām, zo mokho-te. Av taoká. Geté ni ndøgo tøti-guligulím: Zo matev eqeieqei-té qayagé. Oskíá ndøgo, ezoqa nøme niqa sasae eqeieqei me veweav tøgoat. ⁸ Zapa ndøgo, ni kopømba mbaín, unimanqatin manqat tei-tokhonem. Geté unimanqatin manqat nqei-eqawat, ndøgo kopømbaqapé. ⁹ Ni bazaføgakh mbain tøgoat, gete zo bazaføgakh-us tozogoat, yaq ni khanakhanákh. Ni āv qatí-guligulím nqægo: Zo vøfisám, Klisten matev-te. ¹⁰ No ndakin nqateyona, no nqanek manqat ta zapaya ndøgo tøte-peawám: Soqáin ndøgo, no zo namba tøtegoat, yaq nøzø-ponqomāt, ta iz mokho-te ndøgo, Evezøza genø-etoam. Ndego no nqanek iz, ndøgo tenømbe-etoám: Zo zøtéfisám, Klisten matev-te, ambá ndøgo, zo zøté-soqoēz.

¹¹ Nøfuap! Noqa manqat nqá-vaev. Zo

khanakhanakh bezøgó. Neka bazaføgakh ndø-asøzú, zoqa Klisten matev-te. Manqat ndøgo, no qazø-peaumam, gèmbopáev. Zo nqova kopo-té neka sambi-té qayagé, yaqyaq-a. Yaq Mbumbukiam, ndego kuku neka sambi ndini-etoam, ndøgoát, zo namba.

¹² Zo tozo-møvabat, zenda kaka vø-itiámát neka vøngenøndamat, ate av-té, Mbumbukiam-qa bøi-te eqeieqei ndægo.

Nginik Mbumbukiam-gi ezoqam, khaiya mboma manqat ndøkhofotaváv zo-te. ¹³ Evezøza Yesu Keliso-qa tanakh matev neka Mbumbukiam-qa kuku matev neka Nqova Mbomambaqape, ndøgoát, zo namba, zo ate ndøzøte:go. Neka te mokho-te, zo nqova kopo tønégó.

**Mbumbukiam-qa Mangat Mbomambaqape
Ruth, Jonah, and the New Testament in the Kuni
dialect of the Kuni-Boazi language of Papua New
Guinea
Rut, Jona, na Nupela Testamen long tokples
Kuni-Boazi long Niugini**

copyright © 2015 Wycliffe Switzerland

Language: Kuni-Boazi

Dialect: Kuni

Translation by: Wycliffe Switzerland

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-04-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 Apr 2024 from source files dated 2 Apr 2024

f10a11c4-6a0c-5775-9168-c6e73df1a68f